

Jacek Pielas

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach /
Jan Kochanowski University of Kielce

 <https://orcid.org/0000-0002-7165-8905>

„Najprzód Rzeczypospolitej, po wtóre Kościołowi” Rzecz o trzech karierach przedstawicieli szlachty małopolskiej w służbie państwu i Kościołowi w drugiej połowie XVII wieku

Summary

„First to the Republic, Second to the Church”: About Three Careers of Representatives of the Lesser Poland Nobility in the Service of the State and the Church in the Second Half of the 17th Century

The article is devoted to the analysis of the careers of three personages from different strata of the nobility in Lesser Poland, who began their careers with activities for the Republic of Poland, and then devoted themselves to the service of the Catholic Church at the end of their lives. The fate of Aleksander Skrzyszowski, a minor nobleman and soldier, who became the parish priest of the municipal parish in Staszów and a canon in Poznań, is outlined first. He is followed by Hieronim Michał Komornicki, a middle-class nobleman, soldier and parliamentary activist, who died in 1689 as the abbot of the Benedictine monastery in Holy Cross. The last person discussed is Piotr Mikołaj Koryciński (1644–1680), the son of the chancellor, a regional assembly activist, royal secretary, diplomat, provost general of Miechów and bishop nominee of Chełmno. The article emphasizes the fact that the everyday life of the nobility was influenced by a strong engagement in State and Church affairs, while underlining the practice of publicly active nobleman obtaining church offices and dignities.

Keywords: nobility, Catholic Church, Lesser Poland, career, offices

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest analizie karier trzech postaci z różnych warstw stanu szlacheckiego z terenu Małopolski, które zaczynały swe kariery od działalności na rzecz Rzeczypospolitej, by po koniec życia poświęcić się służbie Kościołowi katolickiemu. Nakreślone zostały losy Aleksandra Skrzyszowskiego, drobnego szlachcica i żołnierza, który został proboszczem miejskiej parafii w Staszowie i kanonikiem poznańskim, następnie średniozamożnego szlachcica Hieronima Michała Komornickiego, żołnierza i aktywisty parlamentarnego, zmarłego w 1689 r. jako opat klasztoru benedyktynów świętokrzyskich, oraz syna kanclerza – Piotra Mikołaja Korycińskiego (1644–1680), działacza sejmikowego, sekretarza królewskiego, dyplomaty oraz prepozyta generalnego miechowskiego i biskupa nominata chełmińskiego. W artykule podkreślono fakt niezwykle silnego przenikania się w życiu codziennym szlachty spraw państwowych i kościelnych i praktykę uzyskiwania przez aktywnych publicznie szlachciców urzędów i godności kościelnych.

Słowa kluczowe: szlachta, Kościół katolicki, Małopolska, kariera, urzędy

Artykuł poświęcony jest analizie karier trzech postaci z różnych warstw stanu szlacheckiego z terenu Małopolski, które zaczynały swe kariery – dość jednak niestandardowe dla braci szlacheckiej – od działalności na rzecz Rzeczypospolitej, by w końcowym etapie życia poświęcić się służbie Kościołowi katolickiemu. Nakreślone więc zostaną losy Aleksandra Skrzyszowskiego, drobnego szlachcica i żołnierza, który został proboszczem miejskiej parafii w Staszowie i kanonikiem poznańskim, następnie średniozamożnego szlachcica Hieronima Michała Komornickiego, żołnierza i aktywisty sejmikowego, zmarłego jako opat klasztoru benedyktynów świętokrzyskich, oraz kanclerskiego syna – Piotra Mikołaja Korycińskiego, działacza sejmikowego, sekretarza królewskiego, dyplomaty oraz prepozyta generalnego miechowskiego i biskupa nominata chełmińskiego.

Aleksander Skrzyszowski

Wywodził się z rodziny szlacheckiej Skrzyszowskich herbu Gryf¹. Rodzina ta należała co najwyżej do szlachty średniej, przy czym nie udało się ustalić najbliższego kręgu rodzinnego testatora, w tym jego rodziców. Ze wzmianek w jego testamentie wynika, że Aleksander miał co najmniej dwie siostry, w tym Teresę, wydaną za przedstawiciela rodziny Delpacych h. własnego, oraz co najmniej dwóch braci, którzy doczekali się córek².

¹ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz [dalej: Nies.], t. VIII, Lipsk 1845, s. 394.

² A. Boniecki, *Herbarz polski* [dalej: Bon.], t. IV, Warszawa 1902, s. 190.

W odnalezionym testamencie Skrzyszowskiego z 11 października 1708 r. znajduje się jednoznaczne stwierdzenie zaświadczające, że w pierwszym okresie swego życia pełnił on służbę wojskową, w czasie której wspierał go Stanisław Dziulego, stolnik sandomierski (1707–1710), który w okresie panowania Jana III Sobieskiego wielokrotnie zasłużył się jako żołnierz i porucznik jazdy chorągwi królewskiej³. Najpewniej zatem Skrzyszowski służył przez wiele lat pod komendą Dziulego.

W jaki sposób żołnierz Aleksander Skrzyszowski trafił w latach dziewięćdziesiątych XVII w. na probostwo staszowskie? Odpowiedź na to pytanie wymaga zarysowania pokrótce genealogii Stanisława Dziulego i właścicieli Staszowa z rodu Opalińskich.

Stanisław Dziulego (zm. przed 7 I 1710) był synem Aleksandra Frankini Dziulego i Anny z Kossowskich. Za zasługi na polach bitew 15 kwietnia 1676 r. uzyskał polski indygenat⁴. Jego siostrą rodzoną była Marianna Dziulanka (zm. 1689), którą w 1684 r. po burzliwym romansie poślubił Stanisław Łukasz Opaliński, starosta nowokorczyński (1676–1704), ostatni właściciel Staszowa z rodu Opalińskich⁵.

Staszów trafił w ręce Opalińskich herbu Łódzia w związku z zawartym w 1639 r. małżeństwem Łukasza Opalińskiego (1612–1662), marszałka nadwornego koronnego (1650–1662), z Izabelą z Tęczyńskich (zm. 1667), córką Jana Magnusa Tęczyńskiego, wojewody krakowskiego (1620–1637), i jedyną spadkobierczynią wielkich rozmiarów dóbr ziemskich Tęczyńskich herbu Topór, w tym majątności rytwiańskiej z miastem Staszowem w województwie i powiecie sandomierskim⁶. Z małżeństwa tego zrodziło się dwóch synów: Jan, cześnik koronny (1662–1682), i Stanisław Łukasz, którzy w latach 1668–1670 – przy udziale siostry Zofii Anny Elżbiety (zm. 1675), wkrótce zamężnej ze Stanisławem Herakliuszem Lubomirskim, marszałkiem wielkim koronnym (1676–1702) – podzielili majątek ojcowski. Ostatecznie w 1670 r. Staszów znalazł się w dziale Stanisława Łukasza

³ M. Wagner, *Słownik biograficzny oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku*, t. I, Oświęcim 2013, s. 81.

⁴ *Ibidem*, s. 81; *Volumina Constitutionum*, t. V (1669–1696), vol. I (1669–1676), do druku przygotowali S. Grodziski, M. Kwiecień, K. Fokt, przedmowa W. Uruszczak, Warszawa 2022, s. 436 (tu: Stanisław Franze Dziulego).

⁵ Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANKr.], Archiwum Potockich z Krzeszowic [dalej: APK], sygn. 196, s. 3–5, 15–19. *Vide*: K. Schuster, *Biblioteka Łukasza Opalińskiego, marszałka nadwornego koronnego (1612–1662)*, Wrocław 1971, s. 79, 81.

⁶ Między innymi: J. Kurtyka, *Latyfundium Tęczyńskie. Dobra i właściciele (XIV–XVII wiek)*, Kraków 1999, *passim*; J. Pielas, *Działalność publiczna Jana Magnusa Tęczyńskiego (1579–1637), wojewody krakowskiego – żołnierza, dworzanina, senatora*, „Saeculum Christianum. Pismo historyczne” 2020, R. XXVII, [wydanie specjalne], s. 46–64; Z. Anusik, *Latyfundium Tęczyńskich w XVII wieku. Dobra i właściciele*, „Kwartalnik Historyczny” 2021, R. CXXVIII, nr 3, s. 697–741.

Opalińskiego (1643–1704), starosty nowokorczyńskiego (1676–1704) i guzowskiego (1668–1670). Po śmierci brata Jana w 1682 r. Stanisław Łukasz został jedynym właścicielem ojcowizny, którym pozostał do śmierci w 1704 r. Drugą żoną Opalińskiego – po Dziulance – była jego siostra stryjeczna Zofia Krystyna z Opalińskich (zm. 1701), wdowa po Wacławie Leszczyńskim, wojewodzie podlaskim⁷.

Z przedstawionych ustaleń wynika, że Stanisław Łukasz Opaliński, starosta nowokorczyński, był szwagrem Stanisława Dziulego. W tej sytuacji nasuwa się najbardziej prawdopodobne przypuszczenie, że właściciel Staszowa Stanisław Łukasz Opaliński, starosta nowokorczyński, posiadający w latach dziewięćdziesiątych XVII w. wyłączne prawo patronatu, a więc i prezenty plebana kościoła farnego w swoim miasteczku, zaproponował na probostwo A. Skrzyszowskiego, kierując się wstawiennictwem czy też prośbą szwagra, który z pewnością – jak wynika z testamentu – darzył afektem swego współtowarzysza broni (podkomendnego?). Probostwo to miało zapewnić Skrzyszowskiemu podstawy materialne dla dalszego życia po odejściu – być może ze względu na wiek – ze stanu żołnierskiego⁸. Zgromadzona literatura i materiały źródłowe wskazują, że moment objęcia parafii staszowskiej przez A. Skrzyszowskiego miał miejsce między końcem 1693 a 1699 r., najpewniej bliżej tej drugiej daty⁹.

Nie wiemy kiedy A. Skrzyszowski przyjął święcenia kapłańskie. Jak wskazano wyżej, jako pleban staszowski zanotowany został po raz pierwszy w 1699 r. Udało się odnaleźć kilkanaście listów Skrzyszowskiego z jesieni 1702 i wiosny 1703 r.

⁷ J. Pielas, *Podział latyfundiów Łukasza Opalińskiego, marszałka nadwornego koronnego z lat 1668–1670*, [w:] „*Inter maiestatem ac libertatem*”. *Studia z dziejów nowożytnych dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Przybosiowi*, red. J. Stolicki, M. Ferenc, J. Dąbrowski, Kraków 2010, s. 153–174; K. Schuster, *op. cit.*, s. 81.

⁸ J. Wiśniewski, *Dekanat sandomierski*, Radom 1915, s. 225–226; W. Siek, *Opis historyczny parafii i miasta Staszowa*, wyd. 2, Staszów 1990, s. 81–82; J. Szczepaniak, *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 303. Wcześniej rządcą tej parafii był ks. Michał Hryniewiecki z Hryniewieckich h. Przegonia, kanonik kamieniecki w latach 1684–1698, od 1698 r. prepozyt łucki, deputat duchowny z diecezji kamienieckiej na Trybunał Koronny w kadencjach 1684/1685, 1687/1688, 1697/1698 i 1698/1699 r. Bon., t. VII, Warszawa 1906, s. 385; *Deputaci Trybunału Koronnego 1578–1794. Spis*, cz. 3 (1661–1700), oprac. L.A. Wierzbicki, Warszawa 2017, s. 182, 200, 261, 267. W zgromadzonym materiale źródłowym Hryniewiecki jako proboszcz staszowski pojawia się także 12 XI 1693 r. ANKr., APK, sygn. 134, s. 39.

⁹ W związku z powyższym za błędne należy uznać ustalenia, że A. Skrzyszowski był prepozytem staszowskim od 1678 r. A.Ł. Bazak, *Kościół pw. Świętego Bartłomieja i kaplica Tęczyńskich w Staszowie*, Sandomierz 2020, s. 22. Nic natomiast w kwestiach obsady parafii staszowskiej w dobie nowożytnej nie wnosi najważniejsze dotychczas opracowanie na temat dziejów Staszowa i okolic autorstwa Alicji Makowskiej. A. Makowska, *Prywatne miasto Staszów i dobra staszowskie*, Warszawa 1981.

do Jakuba Pieszkowskiego, sługi Stanisława Łukasza Opalińskiego. W dwu z nich, datowanych 4 listopada 1702 r., podpisał się jako „ASkrzyszowski KP”, a więc z tytułem kanonika poznańskiego. Tak więc co najmniej od końca 1702 r. zasiadał w poznańskiej kapitule¹⁰.

O posłudze A. Skrzyszowskiego w farze staszowskiej w świetle zgromadzonych źródeł, w tym aktu jego ostatniej woli, niewiele da się powiedzieć¹¹. Wzmianki o zagubieniu dokumentów czy kościelnego kobierca przez jego ludzi mogą – być może – wskazywać na jego dość swobodne podejście do spraw majątku objętej parafii. Fragmenty wspominające dziesięciny i inwentarz żywy w Mokrsku należne Skrzyszowskiemu mogą świadczyć o tym, że przez jakiś czas był on posesorem (zapewne dzierżawnym) dóbr tej parafii¹².

Testament A. Skrzyszowskiego sporządzony został stosownie do postulowanego i generalnie powielanego w tamtym czasie schematu aktów *ultimae voluntatis* duchowieństwa¹³. Skrzyszowski postanowił o złożeniu swego ciała po śmierci w kruzganku do bocznego wejścia do świątyni staszowskiej (tzw. babiniec). Sporządzenie skromnej marmurowej tablicy upamiętniającej jego śmierć powierzył w kodycyłu do testamentu jednej z siostrzenic. Tablica ta do dziś znajduje się w kruchcie do bocznego wejścia do kościoła staszowskiego. Na swój pogrzeb Skrzyszowski przeznaczył sumę 120 tynfów, mającą pochodzić ze sprzedaży zegarka i w razie potrzeby z sum za oddane w zastaw jego „suknie”. Wyliczając posiadane ruchomości, wspominał m.in. o należących do niego książkach. Wymienił także dłużników, wśród których widzimy znaczące osoby ze stanu uprzywilejowanego – Józefa Władysława Gonzagę Myszkowskiego, kasztelana sandomierskiego, i Bronisława (Aleksandra) Ożarowskiego, kasztelana sanockiego. Podał wyraźne wskazówki co do rozliczenia się z dzierżawy dóbr probostwa staszowskiego i poczynił istotne legaty na rzecz fary staszowskiej, w tym m.in. w postaci obrazów i relikwii błogosławionego Jana Kantego w srebrnej trumience. Zadał również o legaty pieniężne dla współpracujących z nim księży i instytucji kościelnych w Staszowie (bractwo, szpital). Siedemnaście dni później pod testamentem A. Skrzyszowskiego własnoręcznie dopisał krótki kodycył, w którym zadysponował kilkoma ruchomościami i pieniędzmi, w tym na wydatki na leki kupione w aptece staraniem Stanisława Dziulego dla poratowania

¹⁰ ANKr., APK, sygn. 216, s. 199–202, 289–290.

¹¹ Testament Aleksandra Skrzyszowskiego, kanonika poznańskiego, proboszcza staszowskiego spisany w Staszowie 11 X 1708 r. wraz z kodycylem sporządzonym w Rytwianach 28 X 1708 r., ANKr., AKP, sygn. 193, s. 201–203.

¹² A. Skrzyszowski nie był natomiast proboszczem parafii w Mokrsku, gdzie funkcję tę od 1692 r. pełnił ks. Jacek Woszczyzna. J. Szczepaniak, *op. cit.*, s. 72.

¹³ U. Kicińska, „Długu żadnego po sobie nie zostawuję” – legaty duchownych małopolskich w testamentach z XVII wieku, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2013, nr 18, s. 413–414.

jego zdrowia, oraz wskazał na siostrzenicę jako osobę odpowiedzialną za jego upamiętnienie na marmurowej tablicy.

Nie znamy jak dotąd daty śmierci ani pochówku A. Skrzyszowskiego, ale z pewnością zmarł on przed 1711 r. (zważywszy na fakt, że chorował, mogło to nastąpić jeszcze w końcu 1708 r.), kiedy to w parafii staszowskiej znalazł się już kolejny proboszcz¹⁴.

Hieronim Michał Komornicki

Pochodził ze średnioszlacheckiej rodziny herbu Gryf¹⁵ mającej swe gniazdo rodowe we wsi Komorniki w województwie sandomierskim, powiecie chęcińskim¹⁶. Był synem Hieronima, zmarłego przed wrześniem 1648 r., i Jadwigi z Dembińskich. Ojciec był właścicielem dwóch wsi – Skrobaczów i Prusy – w województwie sandomierskim, powiecie wiślickim¹⁷. Hieronim Michał urodził się przed 1623 r., bowiem w dniu 2 czerwca tegoż roku w grodzie krakowskim ojciec wyznaczył dzieciom opiekunów¹⁸. W 1638 r. zapisał się na Uniwersytet Krakowski, a w 1647 r. peregrynował po Europie Zachodniej, studiując m.in. na uniwersytecie w Padwie¹⁹.

Zapewne jeszcze przed wyjazdem Hieronima Michała za granice Rzeczypospolitej, z pewnością zaś przed 1648 r., w wyniku podziału dóbr z bratem i jego splecieniem we wrześniu 1648 r., przejął całość ojcowizny²⁰. Dobra te stanowiły podstawę majątkową jego działań publicznych²¹. Najpewniej tuż po usamodzielnieniu

¹⁴ J. Szczepaniak, *op. cit.*, s. 303.

¹⁵ *Vide*: dotychczas przede wszystkim A. Przyboś, *Komornicki Hieronim Michał*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 400, 401; Z. Trawicka, *Sejmik województwa sandomierskiego w latach 1572–1696*, Kielce 1985, wg indeksu; eadem, *Życie polityczne szlachty województwa sandomierskiego w drugiej połowie XVII w.*, [w:] *Między monarchia a demokracją. Studia z dziejów Polski XV–XVIII wieku*, red. A. Sucheni-Grabowska, M. Żaryn, Warszawa 1994, s. 277, 320; J. Pielas, *Hieronim Michał Komornicki (zm. 1689) – aktywista sejmikowy, opat świętokrzyski*, [w:] *Debaty świętokrzyskie*, t. I, red. K. Bracha, M. Marczevska, Kielce 2014, s. 119–131.

¹⁶ *Vide* m.in. A. Przyboś, *op. cit.*, s. 400–401; Nies., t. V, Lipsk 1839, s. 168; S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. VII, Warszawa 1910, s. 133; Bon., t. X, Warszawa 1906, s. 376.

¹⁷ ANKr., *Castrensia Cracoviensia Inscriptiones* [dalej: *CCI*], t. CCXX, s. 813, 814; *ibidem*, t. CCXVI, s. 1549, 1550; *Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI–XVIII wieku*, t. I (*Rejestry pospolitego ruszenia szlachty sandomierskiej z XVII wieku*), wstęp i oprac. J. Pielas, Kielce 2009, s. 16, przyp. 154.

¹⁸ ANKr., *CCI*, t. CCXIX, s. 1644, 1645.

¹⁹ Z. Trawicka, *Życie polityczne...*, s. 277, 320.

²⁰ ANKr., *CCI*, t. CCLXVII, s. 1354–1359.

²¹ *Ibidem*, t. CCLXXIX, s. 1643, 1644 (1659 r.); *ibidem*, t. CCLXXXVI, s. 2206–2210, 2212–2213.

ożenił się w 1648 r. z Katarzyną z Chlewickich herbu Odrowąż, córką Jana Odrowąży Chlewickiego i Katarzyny z Wielkiej Poręby²². W zgromadzonym materiale źródłowym wielokrotnie pojawiają się oni przy okazji transakcji majątkowych zawieranych w latach 1649–1653²³. Drugą żoną Komornickiego była Zofia z Rożnicy Grodecka, córka Stanisława, wówczas już wdowa po Mikołaju Balickim, po ojcu dziedziczka połowy wsi Rożnica oraz wsi Nowawieś w województwie krakowskim, powiecie ksiąskim. W zgromadzonych dotychczas źródłach jako małżonkowie Komornicy wystąpili w latach 1664–1665²⁴.

Pierwsze potwierdzone informacje o jego działalności publicznej posiadamy dopiero dla 1660 r. W latach pięćdziesiątych XVII stulecia nie występuje w dokumentach sejmiku opatowskiego, bowiem realizował się w karierze wojskowej. O jego dokonaniach w wojsku koronnym jako pułkownika piechoty w kampanii cudnowskiej pisał Wespazjan Kochowski. W latach 1663–1664 jako podpułkownik królewski uczestniczył w walkach z Rosją²⁵.

Od połowy lat sześćdziesiątych rozpoczął się kolejny etap kariery Komornickiego – aktywisty sejmikowego i sejmowego, udatnie łączącego aktywność polityczną z funkcjami wojskowymi z poruczenia szlachty województwa sandomierskiego. Na burzliwym sejmiku 3 lutego 1666 r. w Opatowie, kiedy to Sandomierzanie opowiedzieli się zdecydowanie przeciw dworowi w jego ostrym sporze z Jerzym Sebastianem Lubomirskim, obrany został rotmistrzem pospolitaków powiatu wiślickiego²⁶. Wraz z pospolitym ruszeniem województwa uczestniczył w całej kampanii rokoszowej i bitwie pod Mątunami, a następnie podpisał się pod traktatem łęgonickim²⁷. Reprezentowanie poglądów i postawy Sandomierzan w okresie rokoshu przyniosło mu w 1666 r. pierwszą funkcję poselską. Dnia 28 września tegoż roku na sejmiku w Opatowie uzyskał godność poselską na drugi sejm w 1666 r.²⁸

²² *Ibidem*, t. CCLXVII, s. 1368–1377, 1382–1386. Małżeństwo to, nie identyfikując Hieronima, znał Boniecki. Bon., t. II, Warszawa 1900, s. 377.

²³ ANKr., CCI, t. CCLXVIII, s. 1614–1616; *ibidem*, t. CCLXIX, s. 261–263, 701–704; *ibidem*, t. CCLXX, s. 1450, 1471–1473; *ibidem*, t. CCLXXV, s. 896–897.

²⁴ *Ibidem*, t. CCLXXXV, s. 1712–1715; *ibidem*, t. CCLXXXVI, s. 2219–2224, 2225–2226, 2236–2237; *ibidem*, t. CCLXXXVIII, s. 2944–2947. Zofię z Rożnicy jako żonę (jedyną) wymienił autor biogramu Hieronima. *Vide*: A. Przyboś, *op. cit.*, s. 401.

²⁵ A. Przyboś, *op. cit.*, s. 400.

²⁶ Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie [dalej: BPAU], rkps 8595 (Teka Ulanowskiego, dalej: TUI), nlb.

²⁷ A. Przyboś, *op. cit.*, s. 400.

²⁸ BPAU, rkps 8338 (Teki Pawińskiego 21, dalej: TP 21), k. 282–282v; TUI, nlb. *Vide m.in.* Z. Trawicka, *Sejmik...*, s. 265; eadem, *Życie polityczne...*, s. 277, 320; S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana Kazimierza Wazy. Prawo – doktryna – praktyka*, t. I, Wrocław 2000, s. 464 i t. II, Wrocław 2000, s. 350.

Stanowisko szlachty sandomierskiej jako poseł Komornicki prezentował na dziewięciu jeszcze sejmach: warszawskim 1667, dwu sejmach w 1668 r. i na konwokacji, elekcji 1669, drugim sejmie w 1670, sejmie 1673, elekcji 1674 i po raz ostatni na sejmie grodzieńskim 1678/1679 r.²⁹ Należy wyraźnie podkreślić, że w czasie obrad izby poselskiej niejednokrotnie zabierał głos. Tak np. w trakcie sejmku warszawskiego 1667 r. m.in. przestrzegał przed tym, żeby funkcja marszałka sejmku nie dostała się w ręce „takowych, którzy Machiavella czytają” i ostro krytykował senatorów promujących – zgodnie z zamysłem dworu – projekt elekcji *vivente rege* i oddanie tronu kandydatowi francuskiemu³⁰. Wielkie wzburzenie dworu i popierających go polityków wywołała mowa Komornickiego jako jednego z posłów sejmików opozycyjnych na posłuchaniu u Jana Kazimierza w dniu 28 czerwca 1667 r. Komornicki prosił w niej króla o oddalenie złych doradców prących do abdykacji i następnie elekcji *vivente rege*. W sposób zdecydowany polemizował w tej kwestii z próbującym odpiarać zarzuty królem³¹. Na pierwszym w 1668 r. sejmie oskarżał część senatorów o promowanie kandydatury francuskiej i był współodpowiedzialny ze zerwanie tegoż sejmku³². W czasie obrad drugiego w 1670 r. sejmku wystąpił m.in. z krytyką poczynań prymasa Prażmowskiego³³.

Wyrazem wielkiego zaufania do niego ze strony szlachty sandomierskiej było również sześciokrotne powierzenie mu funkcji marszałka sejmików i zjazdów – 31 października 1667 r., 29 lipca 1670 r., 20 lipca 1672 r., 31 grudnia 1675 r., 2 października 1679 r. i 15 lipca 1681 r.³⁴

²⁹ BPAU, TP 21, k. 283–283v, 299–300v, 301, 302, 308–309v, 310–314, 329–331, 334–334v, 335–336, 358–360, 453–453v, 615–617v, 618–627v; *ibidem*, rkps 1070, k. 299–300v; *ibidem*, TUL, nlb; Z. Trawicka, *Sejmik...*, s. 265, 267; J. Pielas, *Nexus fraternus szlachty sandomierskiej z 14 grudnia 1667 roku*, „Rocznik Biblioteki Uniwersyteckiej” 2013, t. I, s. 163–181; *Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. V, Petersburg 1859 [dalej: VL], s. 273, 274, 291, 299; M. Sokalski, *Między królewskim majestatem a szlachecką wolnością. Postawy polityczne szlachty małopolskiej w czasach Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, Kraków 2002, s. 65, 129, 267; W. Kreigseisen, *Samorząd szlachecki w Małopolsce w latach 1669–1717*, Warszawa 1989, s. 176; Z. Trawicka, *Życie polityczne...*, s. 277, 320.

³⁰ S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, *op. cit.*, t. I, s. 487 i t. II, s. 304, 518. *Vide*: M. Matwijów, *Ostatnie sejmy przed abdykacją Jana Kazimierza 1667 i 1668*, Wrocław 1992, s. 73–74; J.S. Dąbrowski, *Senat koronny. Stan sejmujący w czasach Jana Kazimierza*, Kraków 2000, s. 129.

³¹ W. Kłaczewski, *Abdykacja Jana Kazimierza. Społeczeństwo szlacheckie wobec kryzysu politycznego lat 1667–1668*, Lublin 1993, s. 70–71.

³² M. Matwijów, *op. cit.*, s. 118–120, 142–143; J.S. Dąbrowski, *op. cit.*, s. 119, 132.

³³ M. Sokalski, *op. cit.*, s. 138.

³⁴ BPAU, TP 21, k. 294–298v, 358–360, 423–426v, 522–545v; *ibidem*, rkps 1070, k. 299–300v, 530–531v, 634–640; *ibidem*, TUL, nlb; Archiwum Główne Akt Dawnych

Wielokrotnie dowodził oddziałami powołanymi przez Sandomierzan i wykazywał się doświadczeniem wojskowym. Na zjeździe szlachty sandomierskiej pod Sieciechowem 15 maja 1669 r. obrany został rotmistrzem pospolitego ruszenia powiatu wiślickiego³⁵. Na drugim sejmie w 1670 r. wybrany został z izby poselskiej komisarzem do dystrybucji hiberny we Lwowie³⁶. Aktywnie uczestniczył w działaniach zjazdu gołąbsko-lubelskiego w 1672 r.³⁷ W czasie obrad sejmu w 1673 r. powołany został z koła rycerskiego do rady wojennej przy hetmanie wielkim koronnym Janie Sobieskim³⁸. W 1675 r. ponownie szlachta sandomierska powierzyła mu funkcję rotmistrza pospolitego ruszenia powiatu wiślickiego³⁹. W następnym roku Sandomierzanie obrali go pułkownikiem wojska całego województwa sandomierskiego. Wówczas to dla powołanych oddziałów zakupił swym sumptem 500 muszkietów⁴⁰.

Wymienione funkcje i godności, oczywiście te najważniejsze, wyraźnie wskazują, że H.M. Komornicki z mandatu Sandomierzan był przede wszystkim zdeklarowanym obrońcą praw i wolności szlacheckich, na czele ze „źrenicą wolności” – wolną elekcją. Bez wątpienia należał do grona najaktywniejszych działaczy politycznych szlachty sandomierskiej, występując w obronie szlacheckich swobód na sejmach lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XVII stulecia obok takich działaczy jak Mikołaj Pękosławski, Stanisław Zaręba czy Marcin Michał Dębicki⁴¹.

Dalsza część życia Hieronima Michała Komornickiego związana była z jego działalnością jako opata komendatoryjnego klasztoru łysogórskiego. W jakich okolicznościach uzyskał tę godność?

---

w Warszawie [dalej: AGAD], Archiwum Zamoyskich, rkps 3082, s. 23–40; Z. Trawicka, *Sejmik...*, s. 265, 267; W. Kreigseisen, *op. cit.*, s. 126; M. Sokalski, *op. cit.*, s. 129.

³⁵ BPAU, TP 21, k. 329–331, 334–334v; *Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III*, red. J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1908/1909, t. I, s. 96.

³⁶ VL, s. 29; BPAU, TP 21, k. 390–393; *ibidem*, rkps 1070, k. 372v–373v; *Diariusz sejmu zwyczajnego 1670 roku*, oprac. K. Przyboś, M. Ferenc, Kraków 1970, wg indeksu.

³⁷ L.A. Wierzbicki, *Zjazd gołąbsko-lubelski. Obrady stanów Rzeczypospolitej w formule sejmu konnego w 1672 roku*, Warszawa 2022, s. 62, 109.

³⁸ VL, s. 65; Z. Trawicka, *Życie polityczne...*, s. 277, 320.

³⁹ BPAU, TP 21, k. 519–521; J. Pielas, *Komornicki Hieronim Michał...*, s. 80.

⁴⁰ BPAU, TP 21, k. 547–554, 555–560; *ibidem*, TUL, nlb; J. Pielas, *Komornicki Hieronim Michał...*, s. 80.

⁴¹ *Vide* przede wszystkim Z. Trawicka, *Sejmik...*, szczególnie s. 41–61; M. Sokalski, *op. cit.*, s. 209–221.

W dniu 7 października 1682 r. zmarł opat klasztoru świętokrzyskiego Mikołaj Goski⁴². Jakkolwiek nie znamy daty wstąpienia Komornickiego do klasztoru, wiadomo, że odbył roczny nowicjat i w 1682 r. został koadiutorem wspomnianego opata Goskiego. W rok później z komendy królewskiej został mianowany opatem klasztoru i następnie wyświęcony przez Jana Małachowskiego, biskupa krakowskiego⁴³. Wydaje się, że decydującą rolę w nominacji Komornickiego przez Jana Sobieskiego odegrało domaganie się przez szlachtę sandomierską nagrodzenia przez króla tego wieloletniego i zasłużonego jej reprezentanta. Wypada przy tym podkreślić, że długoletnia aktywność w życiu publicznym nie przyniosła Komornickiemu nawet najskromniejszego urzędu ziemskiego. Brać szlachecka w Opatowie wielokrotnie w latach siedemdziesiątych domagała się dla Hieronima Michała „nagrody”, np. w instrukcji poselskiej z sejmiku 15 grudnia 1671 r.⁴⁴ W grudniu 1672 r. zresztą uzyskał od sejmiku prawo do dzierżenia części miasteczka Białaczów w powiecie opoczyńskim, wynagradzano go także solą suchedniową przypadającą na powiat wiślicki, zaś w październiku 1679 r. sejmik ofiarował mu 2000 zł⁴⁵. Na sejmiku 17 sierpnia 1676 r. Sandomierzanie wyraźnie wskazywali Komornickiego jako kandydata do jednego z wakujących urzędów⁴⁶. Zapewne więc Jan III Sobieski, znający zresztą Komornickiego jako żołnierza i doradcę w sprawach wojskowych i chcąc zapewnić sobie poparcie tak ważnego sejmiku, podjął decyzję o jego mianowaniu na opata klasztoru na Łyścu.

Jako opat klasztoru w swych działaniach Komornicki skupił się na kilku kwestiach. Jego starania doprowadziły w dniu 7 kwietnia 1685 r. do wydania przez Jana III Sobieskiego potwierdzenia wszystkich praw i przywilejów opactwa przysługujących mu od roku 1423⁴⁷. W kolejnym roku, kierując się uchwałami synodu prowincjonalnego, Komornicki przeznaczył wieś opacką Skąły z folwarkiem oraz dwie opustoszałe role kmiecie i młyn we wsi Czażów w powiecie sandomierskim na naukę zakonników, a także zapłatę profesorom i potrzeby zakrystii⁴⁸. Komornicki podejmował również działania niezwykle ważne dla wszystkich klasztorów benedyktyńskich w Rzeczypospolitej – kontynuował bowiem starania o doprowadzenie do utworzenia w Rzeczypospolitej odrębnej kongregacji benedyktyńskiej.

⁴² J. Gacki, *Benedyktynski klasztor Świętego Krzyża na Łysej Górze*, Warszawa 1873, s. 96.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ BPAU, TP 21, k. 403.

⁴⁵ *Ibidem*, k. 442, 463v, 633, 639v.

⁴⁶ BPAU, TUI, nlb.

⁴⁷ AGAD, Dokumenty pergaminowe, sygn. 1921, 1922.

⁴⁸ *Ibidem*, sygn. 1923. *Vide*: M. Derwich, *Materiały do słownika historyczno-geograficznego dóbr i dochodów dziesięcinnych benedyktyńskiego opactwa św. Krzyża na Łysej Górze do 1819 r.*, Wrocław 2000, s. 64.

Jako delegat apostolski dla polskich klasztorów benedyktyńskich zwołał na dzień 1 października 1686 r. do opactwa świętokrzyskiego delegatów wszystkich klasztorów benedyktyńskich i przewodniczył temu zgromadzeniu. Przyjęto wówczas koncepcję przyszłej kongregacji, spisano projekt konstytucji, patronat nad kongregacją powierzono nuncjuszowi papieskiemu Opizio Pallaviciniemu oraz wybrano pełnomocników do Rzymu z zadaniem prezentacji tam jej projektu⁴⁹. Postać i działalność Komornickiego potwierdza tezę postawioną niegdyś przez Marka Derwicha, że „opactwo świętokrzyskie miało dosyć «udanych» opatów komendatoryjnych”⁵⁰. Hieronim Michał Komornicki zmarł według ks. Józefa Gackiego w dniu 4 września 1689 r.⁵¹

Piotr Mikołaj Koryciński

Urodził się 6 maja 1644 r. jako starszy z synów Stefana, kanclerza wielkiego koronnego (1653–1658), i Anny Petroneli z Gembickich. Po cesji matki z 9 marca 1667 r. uzyskał starostwo rabsztyńskie, a w 1669 r. został także starostą lipińskim i wolbromskim⁵². Po okresie kształcenia domowego udał się w 1661 r. na studia do Lowanium i zapewne w dalsze peregrynacje po Europie Zachodniej⁵³. Po powrocie do kraju rozpoczął – zjawisko charakterystyczne dla synów senatorskich – intensywną działalność publiczną. Z uwagi na odziedziczone po ojcu dobra ziemskie, m.in. w województwie i powiecie łęczyckim, polem aktywności politycznej stał się dla niego sejmik w Łęczycy. Po raz pierwszy uzyskał godność poselską z tegoż sejmiku na drugi sejm w 1666 r. Po wyborze marszałka sejmu był reprezentantem prowincji wielkopolskiej z izby poselskiej, oznajmującym senatorom o wynikach głosowania⁵⁴. W imieniu szlachty łęczyckiej posłował również na kolejny

⁴⁹ M. Kanior OSB, *Rola ojca Stanisława Mireckiego, opata świętokrzyskiego, w powstaniu Polskiej Kongregacji Benedyktynskiej Świętego Krzyża*, [w:] *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej*, red. D. Olszewski, R. Gryz, Kielce 2000, s. 129–130.

⁵⁰ M. Derwich, *Opactwo świętokrzyskie w epoce przedrozbiorowej*, [w:] *ibidem*, s. 60.

⁵¹ J. Gacki, *op. cit.*, s. 96–97.

⁵² A. Przyboś, *Koryciński Mikołaj Piotr*, [w:] *PSB*, t. XIV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 130–131; *Raptularzyk rodziny Korycińskich od roku 1541 do 1649*, oprac. K. Kraszewski, „Biblioteka Warszawska” 1886, t. III, s. 242; K. Hoszowski, *O znakomitych zasługach w kraju rodziny Korycińskich*, Kraków 1862 [osobna odbitka z t. XXIX „Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”], s. 44–45, 70–75; K. Chłapowski, *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795. (Materiały źródłowe)*, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2017, s. 89.

⁵³ A. Przyboś, *Koryciński Mikołaj Piotr...*, s. 130.

⁵⁴ S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, *op. cit.*, t. I, s. 354–455.

sejm – w 1667 r.⁵⁵ Szlachtę Łęczycką Koryciński reprezentował następnie na sejmie elekcyjnym w 1669 r. Wyraził wówczas zdanie o konieczności uznania wyroku na Jerzym Sebastianie Lubomirskim za egzorbitancję, wpisując się w dążenia szlachty małopolskiej domagającej się skasowania wyroku i przywrócenia czci zmarłemu⁵⁶. Posłował z Łęczycy również na sejm koronacyjny w tymże roku i był nawet kandydatem do objęcia łaski marszałkowskiej na podstawie propozycji Jana Odrowąża Pieniążka, jednak przekazał swe poparcie Stanisławowi Krzyckiemu, podkomorzemu kaliskiemu⁵⁷.

Okolo 1671 r. Koryciński zdecydował się na porzucenie świeckiej kariery. Jak wszystko na to wskazuje, decydujące znaczenie w tym względzie odegrały niestandardowe perypetie związane z próbą zawarcia przez niego związku małżeńskiego. Przekazy źródłowe wskazują, że po raz pierwszy chciał ożenić się przed 1667 r. z pewną szlachcianką, która jednak zmarła. W 1667 r. zaręczył się z Rozalią z Daniłowiczów, córką Mikołaja, podczaszego koronnego (1663–1675), jednak ostatecznie małżeństwo nie doszło do skutku⁵⁸. W 1671 r. podjął starania o rękę Zofii z Zenowiczów, córki Jana, marszałka oszmiańskiego, i siostrzenicy Krzysztofa Paca, kanclerza wielkiego litewskiego (1658–1684). Jednakże – najpewniej podejrzewając Paca o niechęć do planowanego związku – zerwał zaręczyny i zdecydował się na wstąpienie do zakonu bożogrobców w Miechowie. Z powodu zerwania zaręczyn Pac oskarżył Korycińskiego przed sądem i w końcu 1671 r. uzyskał w Trybunale Koronnym korzystny na nim wyrok. W związku z tym Koryciński na sejmie zimowym w 1672 r., już jako duchowny, przeprosił Paca w obecności króla i senatorów za wyrządzonej rodzinie panny afront⁵⁹. Niewykluczone przy tym, że znaczącą rolę w jego rezygnacji ze świeckiej kariery odegrał bliski rodzinie Korycińskich Andrzej Olszowski, podkanclerzy koronny (1666–1676), który w 1671 r. wysłał Piotra Mikołaja do Rzymu z listem do kardynała Altieri. W tymże roku z poręki wpływowego krewnego Wojciecha Korycińskiego (1610–1677), wówczas arcybiskupa lwowskiego (1670–1677), Piotr Mikołaj został koadiutorem generalnego prepozyta miechowskiego i wkrótce prepozytem generalnym miechowskim oraz archidiaconem pułtuskim. Podczas wspomnianego pobytu na dworze papieskim

⁵⁵ *Ibidem*, t. II, s. 351; M. Matwijów, *op. cit.*, s. 52.

⁵⁶ *VL*, s. 20; M. Sokalski, *op. cit.*, s. 87.

⁵⁷ M. Sokalski, *op. cit.*, s. 103.

⁵⁸ *Listy Jana Sobieskiego*, wyd. A.Z. Helcel, Kraków 1860, s. 113–114.

⁵⁹ W. Kochowski, *Roczników Polski Klimakter IV*, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1853, s. 126–127; K. Hoszowski, *op. cit.*, s. 73–74; *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski *et al.*, Kórnik 1992, s. 164; *Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994, s. 227. *Vide*: A. Przyboś, *Koryciński Mikołaj Piotr...*, s. 130.

został kamerariuszem Klemensa X i w jego imieniu jesienią tegoż roku powrócił do Rzeczypospolitej z darami od papieża dla Michała Korybuta Wiśniowieckiego i królowej Eleonory. Papieskie upominki przekazał parze królewskiej 6 czerwca 1672 r. w Warszawie⁶⁰. W 1676 r. kontynuował studia w Padwie. Jako sekretarz królewski i biskup nominat chełmiński w latach 1679–1680 pełnił misję dyplomatyczną od Jana III Sobieskiego do króla Hiszpanii Karola II oraz regenta Portugalii Piotra w sprawie uzyskania pomocy dla Rzeczypospolitej w wyprawach przeciwko Turkom. Podczas powrotu do Rzeczypospolitej dokonywał wizytacji klasztorów swego zakonu w Hiszpanii, Francji i Belgii. Zachorowawszy poważnie w Paryżu, z trudnością, mimo leczenia, dotarł do Gdańska, gdzie zmarł w 1680 r. Pochowany został w klasztorze w Miechowie, gdzie znajduje się jego nagrobek⁶¹.

* * *

Zaprezentowane przykłady karier wskazują na praktykę w osiąganiu urzędów i godności kościelnych przez szlachtę z różnych warstw stanu uprzywilejowanego po okresie aktywnej i często długotrwałej działalności na rzecz państwa. Oczywiście, samo obejmowanie urzędów w XVII w. nie dziwi, gdyż było zagwarantowane dawnymi prawami i przywilejami szlacheckimi. Przedstawione egzemplifikacje podkreślają fakt niezwykle silnego przenikania się w życiu codziennym szlachty spraw państwowych i kościelnych w dobie konfesjonalizacji⁶². Wskazują, że przede wszystkim jednak ze względów materialnych – uzyskania beneficjum z dochodami – w pewnym okresie życia szlachcice decydowali się na karierę w stanie duchownym oraz podkreślają w tym procesie rolę krewnych, przyjaciół domu czy nawet szerszej społeczności szlacheckiej. Możliwości takowe wynikały przede wszystkim z prawa patronatu, który ściśle związany był z własnością ziemską i posiadał charakter rzeczowy lub mieszany. Właścicielom dóbr prywatnych z kościołem parafialnym w ich obrębie przysługiwało bowiem – jako jeden z najważniejszych elementów prawa patronatu – prawo prezenty, czyli *ius praesentandi* duchownego na określone beneficjum, niejednokrotnie plebańskie (casus A. Skrzyszowskiego). *Haeredes* proponowali kandydata do zatwierdzenia przez biskupa miejsca, a jeśli posiadali

⁶⁰ K. Hozzowski, *op. cit.*, s. 44–45; A. Przyboś, *Koryciński Mikołaj Piotr...*, s. 130.

⁶¹ *Raptularzyk rodziny Korycińskich...*, s. 242; S. Wierzbowski, *Konnotata wypadków w domu i w kraju zaszytych od 1634 do 1689 r.*, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1858, s. 163, 166–167; K. Hozzowski, *op. cit.*, s. 44–45, 70–75; A. Przyboś, *Koryciński Mikołaj Piotr...*, s. 130–131.

⁶² *Vide m.in.* H. Schilling, *Konfesjonalizacja. Kościół i państwo w Europie doby przednowoczesnej*, Poznań 2010, *passim*; I. Windyga, *Teoria konfesjonalizacji Heinza Schillinga i Wolfganga Reinharda w kontekście potencjału modernizacyjnego Polski*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2014, t. VI, nr 4, s. 159–178.

przy tym odpowiednie wpływy i znaczenie społeczne, nie prowadziło to zazwyczaj do niezgody ordynariusza lub konfliktu w tej kwestii. Stąd wielokrotnie poświadczony zjawisko obsadzania bliskich krewnych na probostwach i innych beneficjach kościelnych. Wiemy także, że w XVII w. królowie w Rzeczypospolitej posiadali prawo nadawania godności opatów komendatoryjnych związanych z uzyskiwaniem dochodów z dóbr klasztornych (H.M. Komornicki).

Wypada zaznaczyć przy tym wyraźnie, że z reguły przy rozpatrywaniu tego typu karier dysponujemy skromnymi możliwościami źródłowymi w kwestii oceny żarliwości czy gorliwości religijnej, które niejednokrotnie mogły towarzyszyć tego rodzaju zmianom przebiegu drogi życiowej.

Bibliografia (Bibliography)

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Archiwum Zamoyskich, rkps 3082

Dokumenty pergaminowe, sygn. 1921, 1922, 1923

Archiwum Narodowe w Krakowie [ANKr.]

Archiwum Potockich z Krzeszowic [APK], sygn. 134, 193, 196, 216

Castrensia Cracoviensia Inscriptiones [CCI], t. CCXVI, CCXIX, CCXX, CCLXVII, CCLXVIII, CCLXIX, CCLXX, CCLXXV, CCLXXIX, CCLXXXV, CCLXXXVI, CCLXXXVIII

Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie [BPAU]

rkps 1070, 8338 [Teki Pawińskiego 21], 8595 [Teki Ulanowskiego]

Źródła drukowane

Diariusz sejmu zwyczajnego 1670 roku, oprac. K. Przyboś, M. Ferenc, Kraków 1970.

Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III, red. J. Dunin-Borkowski, M. Dunin-Wąsowicz, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1908/1909, t. I.

Kochowski W., *Roczników Polski Klimakter IV*, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1853.

Listy Jana Sobieskiego, wyd. A.Z. Helcel, Kraków 1860.

Raptularzyk rodziny Korycińskich od roku 1541 do 1649, oprac. K. Kraszewski, „Biblioteka Warszawska” 1886, t. III, s. 230–247.

Volumina Constitutionum, t. V (1669–1696), vol. I (1669–1676), do druku przygotowali S. Grodziski, M. Kwiecień, K. Fokt, przedmowa W. Uruszczak, Warszawa 2022.

Volumina legum, wyd. J. Ohryzko, t. V, Petersburg 1859.

Wierzbowski S., *Konnotata wypadków w domu i w kraju zaszytych od 1634 do 1689 r.*, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1858.

Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI–XVIII wieku, t. I (*Rejestry pospolitego ruszenia szlachty sandomierskiej z XVII wieku*), wstęp i oprac. J. Pielas, Kielce 2009.

Opracowania

Anusik Z., *Latyfundium Tęczyńskich w XVII wieku. Dobra i właściciele*, „Kwartalnik Historyczny” 2021, R. CXXVIII, nr 3, s. 697–741. <https://doi.org/10.12775/KH.2021.128.3.01>

Bazak A.E., *Kościół pw. Świętego Bartłomieja i kaplica Tęczyńskich w Staszowie*, Sandomierz 2020.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. II, Warszawa 1900.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. IV, Warszawa 1902.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. VII, Warszawa 1906.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. X, Warszawa 1906.

Chłapowski K., *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795. (Materiały źródłowe)*, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2017.

Dąbrowski J.S., *Senat koronny. Stan sejmujący w czasach Jana Kazimierza*, Kraków 2000.

Deputaci Trybunału Koronnego 1578–1794. Spis, cz. 3 (1661–1700), oprac. L.A. Wierzbicki, Warszawa 2017.

Derwich M., *Materiały do słownika historyczno-geograficznego dóbr i dochodów dziesięcinnych benedyktyńskiego opactwa św. Krzyża na Łysej Górze do 1819 r.*, Wrocław 2000.

Derwich M., *Opactwo świętokrzyskie w epoce przedrozbiorowej*, [w:] *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej*, red. D. Olszewski, R. Gryz, Kielce 2000, s. 49–70.

Gacki J., *Benedyktyński klasztor Świętego Krzyża na Łysej Górze*, Warszawa 1873.

Hoszowski K., *O znakomitych zasługach w kraju rodziny Korycińskich*, Kraków 1862 [osobna odbitka z t. XXIX „Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”].

Kanior M. OSB, *Rola ojca Stanisława Mireckiego, opata świętokrzyskiego, w powstaniu Polskiej Kongregacji Benedyktyńskiej Świętego Krzyża*, [w:] *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej*, red. D. Olszewski, R. Gryz, Kielce 2000, s. 125–138.

Kicińska U., „*Długu żadnego po sobie nie zostawuję*” – legaty duchownych małopolskich w testamentach z XVII wieku, „*Krakowskie Studia Małopolskie*” 2013, nr 18, s. 411–422.

Klaczewski W., *Abdykacja Jana Kazimierza. Społeczeństwo szlacheckie wobec kryzysu politycznego lat 1667–1668*, Lublin 1993.

- Kreigseisen W., *Samorząd szlachecki w Małopolsce w latach 1669–1717*, Warszawa 1989.
- Kurtyka J., *Latyfundium Tęczyńskie. Dobra i właściciele (XIV–XVII wiek)*, Kraków 1999.
- Makowska A., *Prywatne miasto Staszów i dobra staszowskie*, Warszawa 1981.
- Matwijów M., *Ostatnie sejmy przed abdykacją Jana Kazimierza 1667 i 1668*, Wrocław 1992.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. V, Lipsk 1839.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VIII, Lipsk 1845.
- Ochmann-Staniszevska S., Staniszewski Z., *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana Kazimierza Wazy. Prawo – doktryna – praktyka*, t. I–II, Wrocław 2000.
- Pielas J., *Działalność publiczna Jana Magnusa Tęczyńskiego (1579–1637), wojewody krakowskiego – żołnierza, dworzanina, senatora*, „Saeculum Christianum. Pismo historyczne” 2020, R. XXVII, [wydanie specjalne], s. 46–64.
- Pielas J., *Hieronim Michał Komornicki (zm. 1689) – aktywista sejmikowy, opat świętokrzyski*, [w:] *Debaty świętokrzyskie*, t. I, red. K. Bracha, M. Marczevska, Kielce 2014, s. 119–131.
- Pielas J., *Nexus fraternus szlachty sandomierskiej z 14 grudnia 1667 roku*, „Rocznik Biblioteki Uniwersyteckiej” 2013, t. I, s. 163–181.
- Pielas J., *Podział latyfundium Łukasza Opalińskiego, marszałka nadwornego koronnego z lat 1668–1670*, [w:] „*Inter maiestatem ac libertatem*”. *Studia z dziejów nowożytnych dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Przybosiowi*, red. J. Stolicki, M. Ferenc, J. Dąbrowski, Kraków 2010, s. 153–174.
- Przyboś A., *Komornicki Hieronim Michał*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 400–401.
- Przyboś A., *Koryciński Mikołaj Piotr*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 130–131.
- Schilling H., *Konfesjonalizacja. Kościół i państwo w Europie doby przednowoczesnej*, Poznań 2010.
- Schuster K., *Biblioteka Łukasza Opalińskiego, marszałka nadwornego koronnego (1612–1662)*, Wrocław 1971.
- Siek W., *Opis historyczny parafii i miasta Staszowa*, wyd. 2, Staszów 1990.
- Sokalski M., *Między królewskim majestatem a szlachecką wolnością. Postawy polityczne szlachty małopolskiej w czasach Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, Kraków 2002.
- Szczepaniak J., *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008.
- Trawicka Z., *Sejmik województwa sandomierskiego w latach 1572–1696*, Kielce 1985.
- Trawicka Z., *Życie polityczne szlachty województwa sandomierskiego w drugiej połowie XVII w.*, [w:] *Między monarchia a demokracją. Studia z dziejów Polski XV–XVIII wieku*, red. A. Sucheni-Grabowska, M. Żaryn, Warszawa 1994, s. 270–331.
- Uruski S., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. VII, Warszawa 1910.
- Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994.

Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy, oprac. K. Chłapowski *et al.*, Kórnik 1992.

Wagner M., *Słownik biograficzny oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku*, t. I, Oświęcim 2013.

Wierzbicki L.A., *Zjazd gołąbsko-lubelski. Obrady stanów Rzeczypospolitej w formule sejmu konnego w 1672 roku*, Warszawa 2022.

Windyga I., *Teoria profesjonalizacji Heinza Schillinga i Wolfganga Reinharda w kontekście potencjału modernizacyjnego Polski*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2014, t. VI, nr 4, s. 159–178.

Wiśniewski J., *Dekanat sandomierski*, Radom 1915.

Notka o autorze

Dr hab. Jacek Pielas, prof. UJK – kierownik Zakładu Badań Przemian Kulturowych i Nauki w Instytucie Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Zainteresowania naukowe: struktura społeczna i struktura własności szlachty koronnej w XVI–XVIII w., elity majątkowe i polityczne w Małopolsce w XVI–XVII w., spadkobrania szlacheckie w Koronie w XVII w., genealogia i majątki szlachty województwa sandomierskiego w XVI–XVIII w., życie codzienne szlachty polskiej, rodzina szlachecka i jej funkcjonowanie w okresie nowożytnym.

jpielas@ujk.edu.pl